

Основна мета *переглядного читання* – визначити, чи доцільно використовувати текст [9, с. 73], а також знайти необхідну інформацію.

У професійній діяльності інженерів-будівельників реалізуються всі види читання. Наприклад, для визначення основних деталей тексту використовується ознайомлювальне читання, для ретельного вивчення тексту – вивчаюче, а для знаходження певної інформації – переглядове. Таким чином, англомова лексико-граматична компетентність майбутніх інженерів-будівельників формується в переглядовому, ознайомлювальному та вивчаючому читанні відповідно до типової задачі професійної діяльності фахівців.

Висновки. Отже, з метою формування англомовної лексико-граматичної компетентності майбутніх інженерів-будівельників у читанні нами було виокремлено її компоненти. Визначено, що лексико-граматичні навички в читанні майбутніх інженерів-будівельників корелюють із предметними знаннями і навичками читання компонентів креслення. Встановлено доцільність формування АЛГК студентів у різних видах читання – ознайомлювальному, вивчаючому та переглядовому з урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх фахівців будівельної індустрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жовтюк Н. П. Методика формування в майбутніх учителів лексичної компетентності у процесі навчання англійської мови після німецької : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 / Жовтюк Наталія Петрівна ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2015. – 20 с.
2. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [пер. з англ. О. М. Шерстюк] ; наук. ред. укр. вид-ня С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

3. Кажан Ю. М. Методика формування в майбутніх учителів рецептивної лексичної компетенції у процесі навчання німецької мови на базі англійської : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Кажан Юлія Миколаївна. – К., 2012. – 360 с.

4. Мусаелян И. Ф. Формирование лексико-грамматической составляющей языковой компетенции / И. Ф. Мусаелян // Ярославский педагогический вестник. – Ярославль, 2011. – № 3. – С. 139–142.

5. Пассов Е. И. Коммуникативное иноязычное образование : готовим к диалогу культур / Е. И. Пассов. – Минск, 2003. – 181 с.

6. Програма з англійської мови для професійного спілкування = English for Specific Purposes (ESP) National Curriculum for Universities / [кол. авторів : Г. С. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зунок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.

7. Рябцева О. Формирование грамматической составляющей иноязычной коммуникативной компетенции / О. Рябцева // Известия Южного федерального университета. – Ростов-на-Дону, 2010. – № 10. – С. 115–118. – (Серия «Технические науки»).

8. Стародубцева О. Г. Лексическая компетенция как языковая основа профессионально-коммуникативной компетенции студентов неязыкового вуза / О. Г. Стародубцева // Бюллетень сибирской медицины. – Томск, 2013. – Т. 12. № 3. – С. 127–131.

9. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти : [навч. посіб.] / О. Б. Тарнопольський. – К. : «ІНККОС», 2006. – 248 с.

10. Фоломкина С. К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе / С. К. Фоломкина. – Москва : Высш. шк., 1987. – 207 с.

Дата надходження до редакції: 26.12.2018 р.

УДК378.016:821.161.2]:008:614.253.4

Марія ЦУРКАН,

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри суспільних наук та українознавства
ВДНЗ України «Буковинський державний медичний
університет», м. Чернівці*

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ НА СИНХРОННОМУ ЗРІЗІ ХХІ СТОЛІТТЯ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті презентовано історіографічне дослідження основних тенденцій розвитку методики викладання української мови як іноземної на сучасному етапі педагогічних студій. Проаналізовано головні підходи до викладання цієї дисципліни як прикладної, визначено ключові напрями пошуку інноваційних технологій. З'ясовано, що в сучасній науковій парадигмі спостері-

гається зближення та поєднання методів залежно від мети, конкретних цілей та умов навчання. У ході дослідження виявлено збільшення питомої ваги лінгводидактичних досліджень із проблем формування професійно зорієнтованого мовлення студента-іноземця, країнознавчої та лінгвокультурологічної компетенції на основі занурення в соціокультурний простір носіїв мови.

Ключові слова: методика викладання, українська мова як іноземна, тенденції розвитку, підходи до викладання, інноваційні технології, професійно зорієнтоване мовлення, лінгвокультурологічна компетенція, студент-іноземець.

В статті представлено историографічне дослідження основних тенденцій розвитку методики преподавания українського мови як іноземної на сучасному етапі педагогіки. Проаналізовані головні підходи до преподаванню цієї дисципліни як прикладної, определены ключевые направления поиска инновационных технологий. Установлено, что в современной научной парадигме появилась тенденция к сближению или комбинации методов в зависимости от цели, конкретных заданий и условий обучения. В ходе исследования констатировано увеличение научного интереса к лингводидактическим исследованиям по проблемам формирования профессионально ориентированной речи студента-иностранца, страноведческой и лингвокультурологической компетенции путем погружения в социокультурное пространство носителей языка.

Ключевые слова: методика преподавания, украинский язык как иностранный, тенденции развития, подходы к преподаванию, инновационные технологии, профессионально ориентированная речь, лингвокультурологическая компетенция, студент-иностранец.

The article presents historiographical investigation of basic tendencies of methodology of development of teaching Ukrainian language as foreign one at modern stage of pedagogical studios. Main approaches to teaching this discipline as applied one have been analyzed, key courses of searching of innovative technologies have been defined. It has been found out, that the tendency toward approaching or combination of methods has appeared, depending on aim, specific goals and conditions of studying in modern paradigm. Combination of such methods of education integrates knowledge and the newest developments of linguistics, psychology, pedagogy and computerization of educational process. Increasing of the proportion of linguo-didactic researches has been stated, which concern problems of formation of professionally oriented communication of a student-foreigner, geographic and linguo-cultural competence through immersion into socio-cultural area of language speakers in the process of investigation.

Key words: methodology of teaching, Ukrainian language as foreign one, tendencies of development, approaches to teaching, innovative technologies, professionally oriented communication, linguo-cultural competence, student-foreigner.

Методика викладання української мови як іноземної є порівняно новим і досі малодослідженим напрямом української лінгводидактики, інтенсивний розвиток якого розпочався зі здобуттям Україною незалежності та закріпленням за українською мовою статусу державної, що значно розширило її потенційні можливості у світі. Методика викладання будь-якої мови є теоретичною дисципліною, практичним утіленням основних напрацювань якої стають навчальні посібники та підручники. Відповідно до історіографічних студій львівської дослідниці І. Кочан першим підручником із української мови як іноземної можемо вважати закордонне видання Еви Хонор «Українська мова: самостійне навчання для початківців», видане в 1946 році за кордоном, і навчальні книги Г. Луцького

та Я. Рудницького (1949 р.), Е. Шклянки (1949 р.), Ю. Стецишина (1951 р.) [6, с. 18].

Коллективне осмислення й вирішення актуальних проблем методики викладання української мови як іноземної розпочалося 1993 року в Ялті, де відбулася Міжнародна науково-методична конференція, основною метою якої став пошук ефективних напрямів розвитку цієї галузі теоретичних знань у контексті сучасної лінгводидактики. Мовознавець О. Сербенська у своєму виступі доволі чітко окреслила перспективи розвитку методики викладання української мови як іноземної на основі інтеграції знань різних напрямів лінгвістики – комунікативної лінгвістики, лінгвістичної парадигми, психолінгвістики, теорії мовної діяльності, етнолінгвістики та лінгвокраїнознавства, об'єднаних єдиною антропоцентричною парадигмою [10, с. 14]. У такий спосіб учена окреслила сферу проблематики на межі лінгвістики і дидактики. Традицію проведення конференцій із означеної проблематики продовжили наукові осередки Харківського національного медичного університету («Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів»), Львівського національного університету ім. І. Франка та ін.

Має рацію С. Палінська, коли із жалем констатує, що «в Україні поки не існує централізованого закладу, який займався б проблемами розробки принципів викладання української мови як іноземної, тому теоретичні напрацювання з цієї теми, а також прикладні навчально-методичні розробки (підручники, посібники з УМІ) зазвичай мають фрагментарний і спорадичний характер» [7, с. 105].

Упродовж останніх років ринок освітніх послуг стає все більш привабливим для іноземних студентів, що водночас стимулює пошук нових ефективних форм і напрямів навчання української мови як іноземної на базі закладів вищої освіти. Умови вступу до ЗВО України її ж громадянами передбачають належний рівень володіння державною мовою, що вимагає відповідної мовної підготовки серед нацменшин, які проживають і навчаються в Україні. Із огляду на це, потребує вдосконалення методика навчання української мови в закладі загальної середньої освіти з урахуванням ступеня спорідненості з мовою нацменшин.

Крім того, у світі з'являються нові наукові осередки вивчення української мови та культури загалом. Ще з середини минулого століття такі осередки діють у Національному інституті східних мов у Франції, Варшавському університеті, Будапештському університеті ім. Лоранда Етвеша, Софійському університеті ім. Климента Охридського, Українському вільному університеті в Мюнхені, Берлінському університеті ім. Гумбольдта, Афіньському університеті тощо. У США центри українознавства існують при Іллінойському, Пенсільванському, Колумбійському університетах, проте найпотужнішим центром українських студій став Гарвардський університет, у структурі якого у 1973 р. у Кембриджі створено Український науковий інститут (УНІГУ) із кафедрами історії (1968 р.), літератури мовознавства (1973 р.) із метою організації та підтримки українознавчих науково-дослідних проєктів, підготовки наукових праць, видання джерел і навчальних посібників із історії України, української мови та літератури. У 2017 році в одному з найстаріших закладів Туреччини (Стамбульському університеті) на кафедрі слов'янських мов було відкрито нову спеціальність «українська мова та література».

Про розповсюдженість української мови у світі свідчать статистичні дані, оприлюднені Радою Європи 26 вересня 2018 року з нагоди Європейського дня мов, відповідно до яких українська мова за чисельністю мовців посіла 8 місце серед інших європейських мов із кількістю носіїв 45 мільйонів мовців.

Зважаючи на зазначене вище, методика української мови як іноземної має перспективи стати дієвим інструментом популяризації нашої мови у світі завдяки пошуку ефективних шляхів спрощення й оптимізації процесу вивчення мови інокомунікантом. Пошук таких шляхів передбачає ґрунтовний аналіз попередніх здобутків як базису для побудови нових дидактичних концепцій. В означеному контексті тема нашого дослідження, зосереджена на виокремленні й аналізі основних тенденцій розвитку методики викладання української мови як іноземної, є досить актуальною.

Етапи розвитку методики української мови як іноземної досліджено в педагогічних розвідках О. Туркевич, О. Палінської, І. Кочан, Н. Захлопаної, С. Яворської та ін. На думку О. Туркевич, становленню та розвитку методики викладання української мови як іноземної передували такі періоди, як існування методики викладання іноземних мов у межах педагогіки, виокремлення методики викладання іноземної мови в самостійну науку, розвиток методики викладання російської мови як іноземної. Становлення методики викладання української мови для іноземних студентів, відповідно до наукових висновків С. Яворської та О. Туркевич, бере початок із 70-х рр. минулого століття. Як слушно зазначає О. Туркевич, «розвиток самої методики викладання української мови залежав як від зовнішніх чинників – суспільно-політичних умов, так і від внутрішніх, зокрема – теоретичних досягнень педагогічної науки, у межах якої виокремилася методика, синтез методики і лінгвістики, який призвів до формування методики викладання мови, розвитку поглядів лінгводидактів на різноманітні методичні питання, що сприяло становленню методики як науки» [14, с. 139].

Г. Швець диференціює розвиток методики викладання української мови як іноземної за кордоном, де навчання відбувається завдяки мові-посереднику, і ця методика є національно орієнтованою, та розвиток методики викладання української мови в Україні, де така методика характеризується універсальністю, адже мова-посередник переважно не використовується та не прив'язується до рідної мови інокомуніканта. Становлення методики викладання української мови як іноземної дослідниця визначає 90-ми роками ХХ століття й виокремлює таких три періоди: 1) початок 90-х років ХХ ст. (перші спроби комплексного теоретичного осмислення напрямів розвитку молодшої гілки лінгво-методичних досліджень); 2) друга половина 1990-х – початок 2000-х років (закладення підвалин розвитку методики викладання української мови як іноземної); 3) останнє десятиліття (активний науковий пошук дослідників із методики викладання української як іноземної в різних напрямках: організація та методичне забезпечення процесу навчання; викладання фонетики, лексики й граматики української мови; навчання видів мовленнєвої діяльності; роль тексту в навчанні мови як іноземної; лінгвокраїнознавчий аспект у курсі української мови як іноземної тощо) [19, с. 369].

У згаданих вище дослідженнях проаналізовано різні етапи становлення методики викладання української мови як іноземної,

однак поза увагою залишаються найновіші здобутки в цій галузі, тому саме узагальнення найсучаснішого досвіду останніх двох десятиліть дозволить визначити тенденції та перспективи подальшого розвитку означеного напрямку лінгводидактики.

Мета статті – дослідити тенденції розвитку методики викладання української мови як іноземної на сучасному етапі, проаналізувати основні підходи до викладання цієї дисципліни як прикладної.

Методика викладання української мови як іноземної безпосередньо пов'язана із загальною стратегією розвитку мовної освіти в Україні, а основні принципи визначаються Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти (CEFR). У 2011 році вчені (Н. Ушакова, В. Дубічинський, О. Тростинська) розробили «Концепцію мовної підготовки іноземців у ЗВО України», розпочавши в такий спосіб процес стандартизації вимог до навчання української мови як іноземної відповідно до загальноприйнятих рівнів володіння мовою. Новим імпульсом на шляху стандартизації вимог до рівнів володіння українською як іноземною стало прийняття на державному рівні кількох нормативно-правових актів: наказу МОН України від 18.08.2016 року № 997, який регламентує обов'язковість вивчення державної мови іноземними студентами й аспірантами; прийняття Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 року, стаття 7 («Мова освіти») якого передбачає викладання навчальних дисциплін іноземною мовою для іноземних громадян, а також обов'язкове вивчення такими студентами державної мови як окремої навчальної дисципліни; схвалення Колегією МОН України «Стандартизованих вимог до рівнів володіння українською мовою як іноземною», які визначають основним завданням навчання іноземної мови формування в студентів комунікативної компетенції, умінь і навичок мовленнєвої взаємодії в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм комунікативної поведінки в різних сферах і ситуаціях.

Як зазначає одна з укладачів цих вимог О. Синчак, «єдиний Державний стандарт уніфікує систему оцінки володіння українською мовою і в Україні, і за її межами. Він подає чіткий перелік комунікативних умінь і навичок на кожному рівні (від А1 до С2) за всіма видами мовленнєвої діяльності (слухання, читання, письмо, говоріння), які детально прописано відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій із мовної освіти [2]. Крім того, укладачка наголошує, що сьогодні лише дві мови в Європі не мають сертифікаційного іспиту – українська і білоруська, тоді як «державний стандарт разом із сертифікаційним іспитом на знання мови є одним із інструментів європейської мовної політики, спрямованої на збереження, зміцнення і популяризацію мов» [2]. Отже, **тенденцію до стандартизації вимог щодо рівнів володіння українською мовою, концептуалізацію принципів і підходів до викладання української мови як іноземної**, що супроводжується підтримкою на державному рівні, вважаємо важливим здобутком сучасної методики викладання української мови як іноземної. Наступним логічним і довоочікуваним кроком із боку офіційних державних структур має стати створення відповідної інституції, яка зможе проводити сертифікацію, здійснювати методичне забезпечення та супровід у процесі складання міжнародного іспиту з української мови, а також координувати роботу всіх наукових інституцій. На необхідності такого закладу,

за прикладом Британської Ради чи Інституту Гете, неодноразово наголошували не лише вітчизняні, а й діаспорні педагоги.

Оскільки ефективність навчання визначається певними факторами, пов'язаними з умовами соціального та психологічного характеру, то в сучасній педагогічній науці в цілому задля оптимізації навчального процесу спостерігається тенденція до зближення чи комбінації методів, які найкраще відповідали б певним цілям і умовам навчання. Особливо цьому процесу сприяють надбання з лінгвістики, психології, педагогіки, розвиток технологій навчання і комп'ютеризація навчального процесу.

Упродовж останніх років серед наукових досліджень із методики викладання української мови спостерігаємо *тенденцію до інтегрування знань із галузей міжкультурної комунікації та психолінгвістики*. Так, С. Костюк у кандидатській дисертації «Розвиток компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців на основному етапі навчання української мови» міжкультурну комунікацію студентів-іноземців визначає як «процес комунікативної взаємодії між представниками різних національностей, супроводжуваний обміном лінгвокультурної інформацією, результатом якого є моральне, ціннісне, знаннєве взаємозбагачення кожного з учасників спілкування» [5, с. 268]. Із метою розвитку компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців дослідниця пропонує застосовувати такі підходи: екстралінгвістичний, системний, комунікативний, функційний, діяльнісний, індивідуальний, особистісний, комплексний, компетентнісний, культурологічний.

Аналіз підручників, посібників із української мови як іноземної, а також низка теоретичних праць, опублікованих упродовж останнього десятиліття, засвідчує *тенденцію до домінування компетентнісного, культурологічного та комунікативно-діяльного підходу у викладанні дисципліни*.

Компетентнісний підхід у навчанні у процесі навчання української мови як іноземної спрямований на формування й розвиток ключових компетенцій особистості іноземного студента, унаслідок чого досягається сформованість загальної компетентності фахівця. На думку Т. Сергієнко, «безперечно перевагою компетентнісного підходу над іншими є те, що він гармонізує освітні цілі та життєві, зокрема й професійні, потреби» [11, с. 161]. Основні шляхи реалізації цього підходу до навчання української мови як іноземної розглядаються в працях Л. Васецької, Г. Іванишин, О. Іванців, Н. Литвиненко, М. Лісового, Л. Манюк, І. Туровської, І. Черних, Я. Юкала та інших учених-педагогів. Центром компетентнісного підходу в навчанні української мови як іноземної має стати формування комунікативної компетентності як результату навчання професійно зорієнтованого мовлення, а її кінцевою метою – «практичне й усвідомлене володіння вміннями усного і писемного, вербального й невербального професійно-ділового спілкування з урахуванням норм сучасної української літературної мови, здійснення взаємообміну набутих досвідом, досягнення взаєморозуміння між партнерами» [9, с. 267].

Оскільки вивчення української мови для іноземних студентів нефілологічних спеціальностей не самоціль, а необхідний інструмент професійного навчання, закономірно, що сьогодні комунікативно-діяльнісний підхід є одним із основних. Протягом останніх років опубліковано чимало кількості

праць щодо специфіки викладання української мови в технічних (М. Опанасюк, В. Корженко), медичних (О. Федорова, Г. Іванишин, О. Яцишина), економічних (В. Ніколаєнко) та мистецьких (Т. Касьяненко) ЗВО України. Сучасні українські педагоги вважають комунікативно-діяльнісний підхід найбільш виправданим для розвитку мовленнєвої діяльності, адже він ґрунтується на зануренні інокомуніканта в певну змодельовану ситуацію. Як слушно зауважує Н. Ушакова, суть цього підходу полягає в тому, що «в центрі освітнього процесу знаходиться той, хто навчається, а система навчання передбачає максимальне врахування його індивідуально-психологічних, вікових і національних особливостей. Об'єктом навчання є мовленнєва діяльність в усіх її видах» [18, с. 1].

У межах культурологічного підходу виокремлюють крос-культурний підхід, що став предметом кандидатського дослідження О. Пальчикової. На думку дослідниці, це «стратегічний напрям, що охоплює всі компоненти навчання української мови як іноземної (цілі, завдання, зміст, методи, прийоми, систему контролю), спрямовані на формування крос-культурної компетентності через зіставлення нетотожних елементів мовної та культурної системи задля подолання непорозуміння, бар'єрів чи конфліктів спілкування між представниками культурних спільнот, які проживають на різних територіях» [8, с. 13–14]. Під поняттям «крос-культурна компетентність» О. Пальчикова розуміє «здатність суб'єкта навчання застосовувати мовні, мовленнєві, лінгвокраїнознавчі, соціокультурні знання рідної та інших культур, послуговуватися вербальними і невербальними засобами відповідно до комунікативної ситуації, толерантно ставитися до розбіжностей, що виникають у процесі спілкування» [8, с. 14]. У контексті крос-культурного підходу дослідниця порушує проблему навчання української мови іноземних студентів на основі зіставлення національних мовних картин світу. Для реалізації крос-культурного підходу авторка дослідження у співавторстві із З. Бакум уклала навчальний посібник для вивчення української мови на рівні В1 – «Калейдоскоп культур» (м. Кривий Ріг, 2014 р.).

Сучасні українські педагоги відзначають важливість формування країнознавчої та лінгвокультурологічної компетенції у студентів-іноземців, що передбачає вивчення мови як національно-культурного джерела українського етносу. Упродовж останніх десятиліть підготовлено й видано низку навчальних посібників краєзнавчого характеру, якот: В. Лебович, І. Осипова «Доброго дня, Україно!» (м. Будапешт, 2006 р.); М. Джура «Вивчаймо українську мову!» (2007 р.); Л. Антонів, О. Туркевич «Мій Львів» (2013 р.); С. Дерба «Знайомство з Україною» (2012 р.); І. Ключковська «Мандрівка Україною: навчальний посібник з української мови як іноземної (рівень В2)» (2012 р.); Г. Швець «Знайомтеся: Київ» (2011 р.) тощо. Українознавчу концепцію як тематичний вектор обрали автори комплексних підручників, зокрема О. Палінська, О. Туркевич «Крок-1» (м. Львів, 2011 р.), «Крок-2» (2014 р.); О. Палінська, О. Качала «Автостопом по Україні. Українська мова як іноземна. Рівень С1» (2014 р.); М. Бурак «Яблуко: підручник із української мови як іноземної» (м. Львів; 2014, 2017 рр.).

Питання впровадження інноваційних технологій протягом останніх двох десятиліть часто стає предметом наукових обговорень у спільноті педагогів.

Тенденція пошуку інноваційних технологій і комп'ютеризація навчального процесу актуальні для методики викладання української мови як іноземної. Шляхи вирішення проблеми інтенсифікації та оптимізації навчального процесу під час мовної підготовки студентів-іноземців, на думку В. Бадер, полягає «у створенні й упровадженні різноманітних педагогічних програмних засобів: мультимедійних навчальних програм, електронних словників, довідників, навчальних й автентичних матеріалів Інтернету тощо. Успішна інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій у систему мовної підготовки студентів-іноземців дає змогу інтенсифікувати освітній процес, зорієнтувати їх на майбутню спеціальність, ефективно розвивати всі чотири види мовленнєвої діяльності» [1, с. 105]. Оскільки одним із ефективних засобів навчання та організації самостійної роботи студента міг би стати електронний підручник, то принципи його укладання і створення лінгводидактичної моделі є актуальним питанням сьогодення, бо, як констатує дослідниця В. Бадер, «комп'ютеризоване навчання української мови практично відсутнє, недостатньо розроблені теоретичні основи створення електронних підручників, технології їх використання» [1, с. 106]. Електронний підручник характеризується багатогранними можливостями щодо формування професійно-мовленнєвої компетентності студентів-іноземців, він може надати студентові швидкий доступ до аудіо- та відеофайлів, що водночас сприяє вдосконаленню аудіолінгвальних навичок.

Оскільки методика української мови як іноземної на етапі свого становлення перебувала в «силовому полі» методики викладання іноземних мов і методики викладання російської мови як іноземної, то протягом останніх років спостерігається **тенденція до унормування й систематизації власної терміносистеми та укладання лексичних мінімумів української мови відповідно до різних спеціальностей іноземних студентів**. Наприклад, Л. Паламар уклала комунікативні мінімуми, зокрема лінгвокраїнознавчий і країнознавчий, для різних категорій іноземців, необхідні для формування соціокультурної компетентності студента-іноземця; педагоги О. Туркевич, І. Кочан, А. Бонська та Г. Онкович класифікували та окреслили зміст ключових понять терміносистеми методики викладання української мови як іноземної, при цьому А. Бонська уклала термінологічний мінімум, описавши 643 терміноодиниці.

Л. Паламар розірнула та визначила зміст понять «методика викладання української мови як іноземної» і «методика викладання української мови як спорідненої». О. Туркевич у своєму дослідженні, присвяченому становленню терміносистеми впродовж 90-х років ХХ століття, диференціювала поняття «методика викладання української мови як іноземної» і «лінгводидактика», трактуючи перше як самостійну педагогічну науку, що досліджує теоретичні й практичні закономірності процесу викладання української мови як іноземної в різних умовах [13, с. 231], тоді як під терміном «лінгводидактика» пропонує розуміти інтегративну науку, що досліджує теорію навчання мови (рідної та іноземної) [13, с. 232]. Важливо зауважити, що значну кількість термінів методики викладання української мови як іноземної О. Туркевич виокремила на основі посібників і підручників із цієї дисципліни (ілюстрований словник, мінімум синтаксичних структур, елементарний рівень спілкування, мовні ситуації тощо), що демонструє двосторонність впливу

науково-методичних праць на формування термінології, бо «якщо спершу існувала закономірність, що наукова інформація впливає на становлення терміносистеми науки, то наступним етапом стане зворотний процес – уніфіковані методичні терміни сприятимуть точності фахової мови методики викладання УМІ, а отже, більшої науковості практики творення не лише підручників із української мови як іноземної, а й інших наукових праць» [13, с. 235].

Висновки. Проаналізувавши основні наукові дослідження з методики викладання української мови як іноземної, можемо стверджувати, що в сучасній науковій парадигмі з'явилася тенденція до зближення та поєднання методів навчання залежно від мети, конкретних цілей і умов навчання. Конфігурація таких методів навчання інтегрує знання й найновіші розробки з лінгвістики, психології, педагогіки та комп'ютеризації навчального процесу. У ході дослідження виявлено збільшення питомої ваги лінгводидактичних розробок із проблем формування професійно зорієнтованого мовлення студента-іноземця, країнознавчої та лінгвокультурологічної компетенції на основі занурення в соціокультурний простір носіїв мови. Отже, основними тенденціями розвитку означеної дисципліни є стандартизація вимог щодо рівнів володіння українською мовою; концептуалізація принципів і підходів до викладання української мови як іноземної; інтегрування знань із галузей міжкультурної комунікації та психолінгвістики; тенденція до домінування компетентнісного, культурологічного та комунікативно-діяльнісного підходів у викладанні дисципліни; комп'ютеризація навчального процесу (створення електронних підручників, лексичних мінімумів); унормування і систематизація терміносистеми методики викладання української мови як іноземної.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо в проведенні історіографічних студій із методики викладання української мови як іноземної на інших синхронних зрізах або ж розширенні та деталізації розвитку означеного напрямку лінгводидактики в діахронії. На окреме аналітичне дослідження, поза сумнівом, заслуговують наукові здобутки української діаспори як у плані теоретичних досліджень, так і з погляду концепцій укладання підручників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бадер В. Теоретичні засади побудови електронного підручника з української мови як іноземної / В. Бадер // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – Вип. 3. – С. 105–110.
2. Від викладання української мови іноземцям до мовної політики: що обіцяє Державний стандарт [Електронний ресурс]. URL: <https://ucu.edu.ua/news/vid-vykladannya-ukrayinskoyi-movy-inozemtsyam-movnoyi-polityky-shho-obitsyaye-derzhavnyj-standart-z-ukrayinskoyi-movy-yak-inozemnoyi/> (дата звернення: 12.12.2018).
3. Груба Т. Реалізація функціонально-комунікативного підходу у процесі формування мовної особистості / Т. Груба // Нова педагогічна думка. – 2011. – № 3. – С. 57–59.
4. Дирда І. Комунікативний підхід до навчання української мови як іноземної на основному етапі / І. Дирда // Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. – 2015. – № 13. – С. 433–436.

5. Костюк С. Лінгводидактичні основи формування компетентностей міжкультурної комунікації студентів-іноземців у процесі навчання української мови / С. Костюк // Філологічні студії. – 2016. – Вип. 15. – С. 267–277.

6. Кочан І. Становлення і розвиток методики викладання української мови як іноземної / І. Кочан // Теорія і практика викладання української як іноземної. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – Вип. 7. – С. 17–23.

7. Палінська О. Принципи оптимізації роботи на занятті з української мови як іноземної / О. Палінська // Българска україністика. – 2012. – Брой 1. – С. 104–115.

8. Пальчикова О. О. Реалізація крос-культурного підходу до навчання української мови іноземних студентів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «теорія та методика навчання (українська мова)» / О. О. Пальчикова. – К. : Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 20 с.

9. Семенов О. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів: аксіологічний підхід / О. Семенов // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2013. – № 38. – С. 267–270.

10. Сербенська О. Українська мова як об'єкт вивчення для іноземців (соціо-психолінгвістичний аспект) / О. Сербенська // Українська мова як іноземна. Проблеми методики викладання : зб. матеріалів міжнародної наукової конференції. – Львів : Каменяр, 1994. – С. 14–20.

11. Сергієнко Т. Підходи до навчання української мови як іноземної в медичних університетах / Т. Сергієнко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2017. – № 6 (70). – С. 153–165.

12. Стандартизовані вимоги до рівнів володіння українською мовою як іноземною (2018) [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/doradchi-organi/kolegiya-ministerstva/rishennya-kolegiyi-2018> (дата звернення 12.12.2018).

13. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: основні тенденції становлення терміносистеми протягом 90-х років ХХ століття / О. Туркевич // Studia ukrainica Posnaniensia. Zeszyt 1. – Poznan, 2013. – С. 231–237.

14. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: розвиток науки і становлення терміна / О. Туркевич // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2009. – Вип. 4. – С. 137–144.

15. Туркевич О. Методика викладання української мови як іноземної: системна організація термінів / О. Туркевич // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів: В-во Львівської політехніки, 2012. – № 733. – С. 223–227. – (Серія «Проблеми української термінології»).

16. Туркевич О. Розвиток методики викладання української мови як іноземної (сучасний етап) / О. Туркевич // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – К., 2011. – № 11–12. – С. 40–46.

17. Ушакова Н. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Н. Ушакова, В. Дубічинський, О. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки / гол. ред. Л. М. Черноватий та ін. – Харків: ХНУ ім. В. Каразіна, 2011. – Вип. 19. – С. 136–146.

18. Ушакова Н. Багатоаспектна модель підручника з російської мови для іноземних студентів у вищих навчальних закладах України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.02 / Н. Ушакова. – Херсон, 2010.

19. Швець Г. Становлення методики викладання української мови як іноземної / Г. Швець // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. – 2013. – Вип. 39 (4). – С. 361–369.

Дата надходження до редакції: 15.01.2019 р.

УДК 811.161.2'373

Тамара ШЕВЧУК,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри теорії і методик початкової освіти Рівненського державного гуманітарного університету

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ФУНКЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ ЛЕКСЕМИ «ГАНЬБА» В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Стаття присвячена аналізу функціонування та транспозиції лексеми «ганьба» в сучасній українській мові, розкриттю її семантики як лінгвокультурного поняття, а також визначенню особливостей мовно-го вираження.

Ключові слова: семантика, лексико-семантична група, тематичне поле, лексема «ганьба», транспозиція.

Статья посвящена анализу функционирования и транспозиции лексемы «позор» в современном украинском языке, раскрытию ее семантики как лингвокультурного понятия, а также определению особенностей языкового выражения.

Ключевые слова: семантика, лексико-семантическая группа, тематическое поле, лексема «позор», транспозиция.